

« zurück blättern vor »

GRABARZ subst. m., ab 1396; auch *grobarz*, *grubarz*. 1) 'jmd., der Vertiefungen, Teiche aushebt; v.a. Totengräber; auch übertr.' – 'człowiek trudniący się kopaniem dołów, stawów, a zwłaszcza grobów i grzebaniem zmarłych; też przen.': (1396) 1887–1889 Leksz II nr 1851, STP **Sczo mi Jan røczil za grabarza, tho mam *dczesocz grziwiwen scodi.* o 1483 StPPP XII 206, STP *Ager iacet inter Uchubynszka agro et inter Mathiam grabarz.* o 1490 Erz 20, STP *Kopacz vel grabarz fossor.* o 1528 Murm 182, SPXVI *Vespillo [...] Grabarz.* o 1558 GliczKsiąż M3v, SPXVI *Wczem nyegodna rzecz yest aby kto tę zapłatę którą czyni náuczycielowi zá syná / myál rovnác á fkládác z zaplátą ftą kthorą wydáye grábárzowi álbo chłopu yákiemu nyewolnemu.* o 1567 BielSat C3, SPXVI *Płátnerz czeka kłopotow / chłopek ná wśi žniwa / Barwierz zwad / Grubarz moru.* o 1568 RejZwierc 28 159v, SPXVI *A nie bądź iáko grábárz / co dáley nic nie vmie iedno z rydlem á z motyką.* o 1588 Calep 600b, SPXVI *Libitinarius – ten ktori dla pogrzebu potrebi gotwie ij przedaie, grubarz.* o 1593 RybGeśli B, SPXVI *Iey [nadziej] spráwą grabarz wesoł w pęćiech tocząc taczki.* o 1596–1613 Volck Dict, PUZ *Grabarz, ex Germ[anico]. Fossor, cunicularius.* o (16.–1.H.18.Jh.) 1955 InwKal 350, SP17 *Mimo tych zagrodników jest [...] 2 grabarzów starych poddanych, którzy mają chałupki.* o 1638 KalCuda 311, SP17 *Wielka część žiemie oderwáwłzy się z gory, w doł ten który kopáli grábárze pádnie.* o ca. 1659 NarArch 148, SP17 *Radzę aby do sypania wałow nie szarwarkanie [...] robiono [...] ale dorostemi parobkami wprawnemi albo grabarżami.* o (†1696) 1747 Pot.Jow. 95, L *Grobarz w tym pogrzebiony grobie wśród cmentarza; Jakoż dostał tak rychło drugiego grobarza?* o 1779–1780 Kluk Zw. 3 197, L *kopacz, osobliwie który stawy kopie.* o (1834) 1949 Słow.Kord. 237, DOR *Dwaj grabarze zakopali ciało i zostawiwszy na mogile palące się latarnie odchodzą...* o 1834 PTEp 14-7, SJAM *Gdy im prędkiego zgonu życzą strażę, / Wrogi ich wabią z dala jak grabarze! [...] Nie dziw, że ludzi, świat, siebie ohydzą.* o 1836 Groza Poezje 147, DOR *Grabarzu, nigdy wasza nie spoczywa praca, wszystko dla was jedno, piątek czy niedziela, i gdy my używamy wytchnienia, wesela, wasz rydel ziemię tylko na groby przewraca.* o (1847) 1879 Krasz.Sfinks I 197, DOR *Jan ocierał się między ludźmi i poglądał z bliska na jedną z najciekawszych epok krajowej historii, na tę stypę pijanych grabarzy, która się zowie świetnym panowaniem Stanisława Augusta.* o (†1861) 1878–1879 Lel.Listy I 477, DOR *Znalazł skarb, szkatulkę ze złotem wykopano. Grabarżom po złotej sztuce rozdał, reszta przyda się zadłużonemu.* o (1886) 1951 Prus Plac. 198, DOR *Własny ojciec pomagając staremu grabarżowi grób mu kopał.* o (1930) 1948 Par.Król 242, DOR *Grabarze nie byli jeszcze gotowi z kopaniem dotu, ich łopaty niosty surowy*

zapach świeżej ziemi. o 1951 Nowa Kult. 28, DOR *Dostrzegł w Napoleonie grabarza wolności i nowego despotę.* – (SLA), STP, SPXVI, MAČZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **2)** ‘Aasfressender Käfer (Necrophorus), Totengräber’ – ‘padlinożerny chrząszcz’: 1789 Zool.Nar. 165, L *Grobarz, silpha, owad chrząszczowy, żyjący ścięciem, podkopując te miéysca, na których leży.* o 1947 Wiedza 50 s.6, DOR *Z trupożernych znane są grabarze z najpospolitszym z nich grabarzem krzywonogim. Jest to chrząszcz do 20 mm długi, czarny, z dwiema pomarańczowymi przepaskami na pokrywach.* – L, SWIL (zool.), SW (zool.), LSP (zool.), DOR (zool.). ◇ **Var:** *grabarz* subst. m., (1396) 1887–1889 Leksz II nr 1851, STP – (SLA), STP, SPXVI, MAČZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *grobarz* subst. m., (†1696) 1747 Pot. Jow. 95, L o 1789 Zool.Nar. 165, L – L, SWIL (zool.), SW (stp.); *grubarz* subst. m., 1528 Mymer¹ 35v, SPXVI o [LBel.] 1755–1756 Min.Ryt. 3 84, L – SPXVI, CN, TR, L, SWIL, SW (stp.). ◇ **Etym:** **1)** mhd. *grabære* subst. m., ‘Totengräber’, LEX, nur für Inh. 1. **2)** nhd. *Totengräber* subst. m., ‘Käferart (Necrophorus vespillo)’, GRI, nur für Inh. 2. **3)** nhd. *Graber* subst. m., ‘Berufsbezeichnung für verschiedene Arten von Erdarbeitern: Totengräber, Landarbeiter, Grabenausheber usw.’, GRI, nur für Inh. 1. ◇ **Konk:** *grobnik* subst. m., bel. seit 1367, STP, zuerst geb. L, nur für Inh. 1. ◇ **Der:** *grabarka* subst. f., ‘die Frau des (Teich- bzw. Toten-) Gräbers; Gräberin’, 1548 LibMal 138, SPXVI *Item kofchulyq vkradl weznywa Jurkowy Grabarzewy na boru v Grabarky.* o [LBel.] ca.1575 Papr.Przyk. B.3b, L *Przyszła grabarka z szewcową do sądu.* Zuerst geb. TR, nur für Inh. 1; *grabarka* subst. f., ‘das Graben’, 1557 BielKom A4, SPXVI o 1567 BielSat [I4]v, SPXVI *Ná oftátek nas máiq / za praczki / kuchárki / Dobrze że nam nie każq / robić do grábárki.* o [LBel.] 1868 Wiśl.w:Prz.Tyg.Życia 32, DOR *Kobiety [żebrzące] pod nadzorem siostr miłosierdzia mogłyby się zajmować pracą w fabrykach, mężczyźni dorosli grabarką, brukarstwem, pomocą przy budowlach etc.* Zuerst geb. CN, nur für Inh. 1; *grabarstwo* subst. n., ‘die Arbeit des Grabens’, [einz.Qu.] 1564 Mačz 132c, SPXVI *Fossio, Kopániná / Grábárstwo.* Zuerst geb. MAČZ, nur für Inh. 1; *grabarka* subst. f., ‘Entlohnung des Gräbers’, zuerst geb. TR, nur für Inh. 1; *grabarzowa* subst. f., ‘Frau des Totengräbers’, zuerst geb. TR, nur für Inh. 1; *grabarski* adj., ‘Teichgräber-, Totengräber-’, 1779–1780 Kluk Zw.3 196, L *Do zakładania stawów trzeba dobrego mayftra grabar/fkiego.* Zuerst geb. L, nur für Inh. 1; *grabarnia* subst. f., ‘Leichenhalle’, [hapax] 1866 Gomul.Poezje 146, DOR, zuerst geb. SW, nur für Inh. 1. ♦ Bis ins 18. Jh. (s. Beleg zu *grabarski*) bezeichnet *grabarz* neben ‘Totengräber’ auch ‘Gräber’ überhaupt; s. den Beleg von 1596–1613 zu *grabarz (cunicularius* ‘Schanzgräber’) und zu *grabarstwo*. Im 14.–15. Jh. gibt es für ‘Totengräber’ neben *grabarz* auch *grobnik*, eine Ableitung von poln. *grob (grób)* ‘Grab’. Die Variante *grubarz* erscheint noch bei CNAPIUS und TROTZ. Spätestens 1770 ist *grabarz* ein “allgemein gebräuchliches Wort”; so bei SzyłPrzedm, MAY und bis heute. Vgl. ↑*gruba*.

« zurück blättern vor »